

EIROPAS GARĪGĀS VESELĪBAS UN LABKLĀJĪBAS PAKTS

Es augsta līmena konference

KOPĀ PAR GARĪGO VESELĪBU UN LABKLĀJĪBU

Briselē, 2008. gada 12.-13. jūnijā

Slovensko predsedstvo EU 2008
Slovenian Presidency of the EU 2008
La Présidence slovène de l'UE 2008

EIROPAS GARĪGĀS VESELĪBAS UN LABKLĀJĪBAS PAKTS

Mēs, ES augsta līmeņa konferences "Kopā par garīgo veselību un labklājību" Briselē, 2008. gada 13. jūnijā, dalībnieki, apzināmies garīgās veselības un labklājības svarīgo un būtisko lomu Eiropas Savienībā, tās dalībvalstīs, attiecībā uz ieinteresētajām pusēm un pilsoņiem.

I - MĒS APZINĀMIES, KA

- Garīgā veselība ir cilvēku tiesības. Tā ļauj pilsoņiem baudīt labklājību, dzīves kvalitāti un veselību. Tā sekmē mācības, darbu un iesaistišanos sabiedrībā.
- Iedzīvotāju garīgās veselības un labklājības līmenis ir ES kā uz zināšanām balstītas sabiedrības un ekonomikas panākumu galvenais resurss. Šis ir svarīgs Lisabonas stratēģijas mērķu realizācijas, izaugsmes un darba, sociālās kohēzijas un ilgtspējīgas attīstības faktors.
- Pieaug garīgo traucējumu apjoms ES. Ir aprēķināts, ka pašlaik aptuveni 50 miljoni pilsoņu (apmēram 11% no kopējā iedzīvotāju skaita), gan sievietes, gan vīrieši, cieš no garīgiem traucējumiem ar dažādiem simptomiem un dažādām izpausmēm. Daudzās ES dalībvalstīs depresija ir visizplatītākā veselības problēma.
- Viens no lielākajiem nāves cēloņiem ir pašnāvības. ES notiek aptuveni 58 000 pašnāvību gadā, un ¾ no tām izdara vīrieši. Astoņas dalībvalstis ir to piecpadsmit valstu vidū, kurās ir augstākais vīriešu pašnāvību līmenis pasaulē.
- Garīgie traucējumi un pašnāvības rada milzīgas ciešanas atsevišķiem cilvēkiem, ģimenēm un kopienām, savukārt garīgie traucējumi ir nopietns invaliditātes iemesls. Tie rada spiedienu veselības aprūpes, izglītības, ekonomikas, darba tirgus un sociālās labklājības sistēmās visā ES.
- Papildu darbība un komplekss ieguldījums ES līmenī var palīdzēt dalībvalstīm risināt šīs problēmas, sekmējot labu iedzīvotāju garīgo veselību un labklājību, stiprinot profilaktiskās darbības un pašpalīdzību un sniedzot atbalstu personām ar garīgās veselības problēmām un viņu ģimenēm, kā arī veicinot pasākumus, kurus dalībvalstis veic veselības un sociālo pakalpojumu un medicīniskās aprūpes jomā.

II - MĒS PIEKRĪTAM, KA

- Ir nepieciešams izšķirošs politisks solis, lai garīgo veselību un labklājību padarītu par prioritāti.
- Rīcība, kas saistīta ar garīgo veselību un labklājību ES līmenī, jāizstrādā, iesaistot attiecīgos politiskus un ieinteresētās puses, tostarp veselības aprūpes, izglītības, sociālā un tiesu sektora, sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjus.
- Cilvēkiem, kuriem ir bijušas garīgās veselības problēmas, ir vērtīga pieredze, un ir svarīgi, lai viņi sniegtu aktīvu ieguldījumu darbību plānošanā un realizācijā.
- Pilsoņu un grupu, iekļaujot visas vecuma grupas, dažādu dzimumu, etniskās izcelsmes un sociāli ekonomiskās grupas, garīgā veselība un labklājība ir jāveicina, balstoties uz mērķtiecīgu iejaukšanos, kuras procesā tiek korekti ņemta vērā Eiropas iedzīvotāju dažādība.
- Ir jāuzlabo garīgās veselības zināšanu bāze: apkopojot datus par iedzīvotāju garīgās veselības stāvokli un uzdodot veikt pētījumus par epidemioloģiju, cēloņiem, noteicošajiem faktoriem un ietekmēm saistībā ar garīgo veselību un sliktu veselības stāvokli, kā arī par iejaukšanās iespējām un labāko pieredzi veselības aprūpes un sociālajos sektoros, kā arī ārpus tiem.

III - MĒS AICINĀM RĪKOTIES PIECĀS PRIORITĀŠU JOMĀS

I - DEPRESIJAS UN PAŠNĀVĪBU PROFILAKSE

Depresija ir viens no visizplatītākajiem un nopietnākajiem garīgajiem traucējumiem un galvenais pašnāvību riska faktors. Ik pēc 9 minūtēm viens ES pilsonis mirst pašnāvības rezultātā. Ir aprēķināts, ka pašnāvības mēģinājumu skaits ir desmit reizes augstāks. Dalībvalstīs šo konstatēto pašnāvības līmeņu atšķirības koeficients ir 12.

Politiski un ieinteresētās puses tiek aicinātas piedalīties pašnāvību un depresijas profilaksē, iekļaujot šādas darbības:

- Uzlabot veselības aprūpes speciālistu apmācības un galvenos faktorus garīgās veselības sociālajā sektorā;
- Ierobežot piekļuvi potenciāliem pašnāvības līdzekļiem;
- Veikt pasākumus garīgās veselības apziņas paaugstināšanai vispārējās sabiedrības, veselības aprūpes speciālistu un citos saistītajos sektoros;

- Veikt pasākumus, lai samazinātu pašnāvības riska faktorus, piemēram, pārmērīgu dzeršanu, narkotiku lietošanu un sociālo atstumtību, depresiju un stresu;
- Nodrošināt atbalsta mehānismus personām pēc pašnāvības mēģinājumiem, kā arī tiem, kuru tuvinieki ir izdarījuši pašnāvību, piemēram, emocionālā atbalsta palīdzības līnijas.

II - GARĪGĀ IZGLĪTĪBA JAUNATNES UN IZGLĪTĪBAS SEKTORĀ

Mūža garīgās veselības pamats tiek ielikts jau pirmajos gados. Līdz 50% garīgo traucējumu ir sākušies pusaudžu gados. Garīgās veselības problēmas var konstatēt 10% - 20% jauniešu, no kuriem augstāks līmenis ir nelabvēlīgajās iedzīvotāju grupās.

Politīķi un ieinteresētās puses tiek aicinātas rīkoties saistībā ar garīgo veselību jauniešu un izglītības sektoros, iekļaujot šādas darbības:

- Nodrošināt shēmas agrīnas iejaukšanās darbībām visā izglītības sistēmā;
- Nodrošināt programmas vecāku prasmju veicināšanai;
- Nodrošināt apmācību profesionāļiem, kas iesaistīti veselības aprūpes, izglītības, jaunatnes un citu saistīto sektoru darbā garīgās veselības un labklājības jomā;
- Veicināt sociāli emocionālās apmācības integrāciju mācību plānā, ārpusklases pasākumos un pirmskolas iestāžu un skolu kultūrā;
- Programmas, lai novērstu pāridarīšanu, ietekmēšanu un vardarbību pret jauniešiem un viņu iespējamo sociālo atstumtību;
- Veicināt jauniešu iesaistišanos izglītībā, kultūrā, sportā un darbā.

III - GARĪGĀ VESELĪBA DARBVIETAS IETVAROS

Nodarbinātība ir labvēlīgs fiziskās un garīgās veselības faktors. Darbaspēka garīgā veselība un labklājība ir ES produktivitātes un novatorisma galvenais resurss. Darba gaita un raksturs mainās, radot spiedienu uz garīgo veselību un labklājību. Ir jārikojas, lai risinātu pastāvīgi pieaugošo darbā neierašanās un darbnespējas problēmu, kā arī lai izmantotu produktivitātes uzlabošanas neizmantoto potenciālu, kas ir saistīts ar stresu un garīgiem traucējumiem. Darbvietai ir centrālā loma cilvēku ar garīgās veselības problēmām sociālajā iekļaušanā.

Politīķi, sociālie partneri un citas ieinteresētās puses tiek aicinātas rīkoties garīgās veselības jomā darbvieta, iekļaujot šādas darbības:

- Uzlabot darba organizāciju, organizācijas kultūru un vadības praksi, lai veicinātu garīgo labklājību darbā, iekļaujot darba un ģimenes dzīves saskaņošanu;

- Īstenot garīgās veselības un labklājības programmas ar riska novērtējumu un profilakses programmas situācijām, kuras var izraisīt nelabvēlīgu ietekmi uz darbinieku garīgo veselību (stress, aizskaroša izturēšanās, piemēram, vardarbība vai mocīšana darbā, alkohols, narkotikas) un agrīnās iejaukšanās shēmas darbvietās;
- Nodrošināt pasākumus, ar kuriem tiek atbalstīta cilvēku ar garīgās veselības problēmām vai traucējumiem pieņemšana darbā, paturēšana darbā vai rehabilitācija un atgriešanās darbā.

IV - VECĀKU CIVĒĶU GARĪGĀ VESELĪBA

ES iedzīvotāji noveco. Lielākā vecumā var pieaugt zināmi riska faktori, kas saistīti ar garīgo veselību un labklājību, piemēram, sociālā atbalsta zudums no ģimenes un draugu puses un fiziskas vai neirodeģeneratīvas slimības, piemēram, Alcheimera slimība vai citas plānprātības formas rašanās. Vecāku cilvēku vidū ir augsts pašnāvību līmenis. Veselīgas un aktīvas novecošanas atbalstīšana ir viens no ES galvenās politikas mērķiem.

Politīķi un ieinteresētās puses tiek aicinātas rīkoties saistībā ar vecāku cilvēku garīgo veselību, iekļaujot šādas darbības:

- Veicināt vecāku cilvēku iesaistišanos sabiedriskajā dzīvē, iekļaujot viņu fizisko aktivitāšu un izglītības iespēju atbalstu;
- Izstrādāt elastīgas pensionēšanās shēmas, kuras vecākiem cilvēkiem ļauj palikt ilgāk darbā, strādājot pilnu vai nepilnu laiku;
- Nodrošināt pasākumus to vecāko cilvēku garīgās veselības un labklājības atbalstam, kuri saņem aprūpi (medicīnisku un/vai sociālu) sabiedriskā vai institucionālā formā;
- Veikt pasākumus aprūpētāju atbalstam.

V - STIGMAS UN SOCIĀLĀS ATSTUMTĪBAS APKAROŠANA

Stigma un sociālā atstumtība ir riska faktori un garīgo traucējumu sekas, kuras var radīt lielas barjeras palīdzības meklēšanas un atgūšanās procesā.

Politīķi un ieinteresētās puses tiek aicinātas rīkoties, lai apkarotu stigmatu un sociālo atstumtību, iekļaujot šādas darbības:

- Atbalstīt pretstigmatas kampaņas un aktivitātes, piemēram, plašsaziņas līdzekļos, skolās un darbvietās, lai veicinātu cilvēku ar garīgiem traucējumiem integrāciju;
- Attīstīt garīgās veselības pakalpojumus, kuri ir labi integrēti sabiedrībā, koncentrēties uz indivīdu un rīkoties tā, lai izvairītos no stigmatizācijas un atstumtības;

- Aktīvi veicināt cilvēku ar garīgās veselības problēmām iekļaušanu sabiedrībā, tostarp uzlabojumus viņu piekļuvei atbilstošām nodarbinātības, apmācības un izglītības iespējām;
- Ietvert cilvēkus ar garīgās veselības problēmām, viņu ģimenes un aprūpētājus atbilstošā politikā un lēmumu pieņemšanas procesos.

IV – MĒS IZDODAM EIROPAS GARĪGĀS VESELĪBAS UN LABKLĀJĪBAS PAKTU

Paktā tiek atzīts, ka galvenās atbildīgās par rīcību šajā jomā ir dalībvalstis. Tomēr pakta pamatā ir ES potenciāls sniegt informāciju, veicināt labāko pieredzi un atbalstīt dalībvalstu un ieinteresēto pušu darbības, kā arī palīdzēt pievērsties vispārējām problēmām un risināt veselības aprūpes nevienlīdzības jautājumus.

Pakta references konteksts ir ES politikas likumu kopums par garīgo veselību un labklājību, kas izveidots, pateicoties Kopienas politikas iniciatīvām pēdējo gadu laikā, kā arī saistības, kuras dalībvalstu Veselības ministrijas ir uzņēmušās 2005. gada Eiropas PVO Garīgās veselības deklarācijas un saistīto starptautisko lēmumu, piemēram, Apvienoto Nāciju Konvencijas par invalīdu tiesībām, ietvaros.

Paktā garīgās veselības un labklājības atbalstam un veicināšanai tiek apvienotas Eiropas institūcijas, dalībvalstis, saistīto sektoru ieinteresētās puses, iekļaujot cilvēkus, kuriem draud atstumtība garīgās veselības iemeslu dēļ, kā arī izpētes veikšanas organizācijas. Tajā tiek atspoguļots viņu iesaistīšanās ilgtermiņa apmaiņas, sadarbības un koordinācijas saistībā ar galvenajām problēmām ilgtermiņa process.

Paktam vajadzētu sekmēt tendenču un aktivitāšu pārraudzību dalībvalstīs un ieinteresētajām pusēm. Pamatojoties uz Eiropas labāko pieredzi, tam vajadzētu sniegt ieteikumus par notiekošo darbību, aplūkojot prioritārās tēmas.

V – TĀPĒC MĒS UZAICINĀM

- Dalībvalstis kopā ar iesaistītajiem dalībniekiem visos sektoros un pilsoniskajā sabiedrībā ES un starptautiskajās organizācijās pievienoties Eiropas Garīgās veselības un labklājības paktam un sniegt ieguldījumu tā realizācijā;
- Eiropas Komisiju un dalībvalstis kopā ar attiecīgajām starptautiskajām organizācijām un ieinteresētajām pusēm:
  - izveidot informācijas apmaiņas mehānismu;
  - sadarboties, lai konstatētu labas prakses un panākumu faktorus politikas un ieinteresēto pušu darbībā, aplūkojot Pakta prioritārās tēmas, un izstrādātu atbilstošus ieteikumus un darbību plānus;
  - šāda darba rezultātus paziņot, izmantojot konferenču sēriju par Pakta prioritārajām tēmām tuvāko gadu laikā;
- Eiropas Komisijai izveidot priekšlikumu Padomes ieteikumam par garīgo veselību un labklājību 2009. gada laikā;
- Prezidentūrai informēt Eiropas Parlamentu un Ministru Padomi, kā arī Eiropas Ekonomisko un Sociālo komiteju un Reģionu komiteju par šīs konferences gaitu un rezultātiem.

